

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Volební právo vězňů – protiústavní úprava?

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Autor: Jakub Drápal

Konzultant: JUDr. PHDr. Marek Antoš, Ph.D.

2012

V. ročník SVOČ

Poděkování

Za podporu při postupném poznávání tématu, pomoc při sestavování osnovy práce i při jejím psaní a opravování, spolupráci při jednání s Vězeňskou službou ČR a vložený čas bych chtěl moc poděkovat doktorovi Markovi Antošovi.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do V. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Praze dne 16. 4. 2012

.....

Jakub Drápal

OBSAH:

1. ÚVOD
2. ÚSTAVNÍ A ZÁKONNÁ ÚPRAVA
 - 2.1. Ústavní a mezinárodní úprava
 - 2.2. Zákonná úprava
 - 2.3. Věcný záměr volebního zákoníku
 - 2.4. Pasivní volební práv
3. PODZÁKONNÁ ÚPRAVA A PROBLEMATIKA VOLEBNÍHO PRÁVA VĚZŇŮ
 - 3.1. Podzákonná úprava
 - 3.2. Zápis do zvláštního seznamu
 - 3.3. Ostatní problémy
4. STATISTIKY
 - 4.1. Volby do zastupitelstev obcí a krajů – obvinění
 - 4.2. Volby do Poslanecké sněmovny
 - 4.3. Volby do Senátu
 - 4.4. Výsledky voleb
5. SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU ÚPRAVOU
6. ZÁVĚR

Motto: "[P]rávo volit je základem vztahu odsouzeného vůči demokratické společnosti“¹

- mluvčí Ministerstva spravedlnosti Velké Británie

1. ÚVOD

Pobyt ve vězení nepatří mezi oblíbené letní ani podzimní dovolené. Přesto mnozí občané sedí ve věznici i v tomto období, ve kterém se odehraje nejvíce voleb v České republice. Je jim ale vůbec umožněno volit? Pokud je jim dáno volební právo na úrovni mezinárodní, ústavní i zákonné – není jim sebráno na úrovni podzákonných předpisů? A je všem opravdu dáno na úrovni zákonné?

Proč si vůbec tuto otázku klást? Začnu svojí vlastní motivací: V roce 2009 jsem jako člen volební komise šel cíleně do věznice Pankrác. Jeden z vězňů prohlásil, že by chtěl hlasovat, na což mu dozorce odpověděl, že se měl nahlásit. Po dvou letech jsme v rámci předmětu Ústavní právo a státověda začali probírat volební právo a vzpomněl jsem si na tuto situaci. Moje zkušenost neodpovídala teorii a tak jsem se o téma začal zajímat více. Další motivace se začala nabalovat. Zjistil jsem, že podzákonné předpisy neodpovídají zákonu – což mne principiálně pobouřilo. Pak jsem zjistil, že zákony neodpovídají ústavě. To mne také nepotěšilo. A poté to již nebyla pouze práce – byla to také zábava.

Mnozí lidé si kladou otázku, zda vězni mají mít právo volit, případně, zda jim to co nejvíce neztížit. Na tuto otázku se nepokusím odpovědět – Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) a mnohé evropské ústavní soudy ji v mnohém již zodpověděli. Úkolem této práce je popsat stávající stav, který odpovídá praxi odlišné od zákonné úpravy, ale i ústavní. Hlavními oblastmi, které v práci zkoumám, jsou: Podzákonná úprava Vězeňské služby ČR a její hlavní problémy, návrh nové úpravy volebního práva vězňů ve věcném záměru volebního zákoníku, statistické výsledky voleb ve věznicích, úprava jednotlivých voleb a návrhy reagující na největší problémy realizace volebního práva.

2. ÚSTAVNÍ A ZÁKONNÁ ÚPRAVA

2.1. Ústavní a mezinárodní úprava

Základním právním předpisem, který upravuje volební právo vězňů, je ustanovení čl. 21 Listiny základních práv a svobod. Listina stanoví, že volební právo je všeobecné a rovné, z

¹ „[T]he right to vote goes to the essence of the offender's relationship with democratic society.“ Dostupné na <<http://www.guardian.co.uk/world/2010/mar/09/prisoners-vote-general-election-europe>>, stav k 14. 4. 2012.

čehož vyplývá, že volební právo je zaručeno všem a nemůže být upřeno obecně ani osobám ve výkonu trestu.² Z mezinárodních smluv se jedná o např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který upravuje volební právo v čl. 25 či čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. K tomuto článku se vztahuje důležitá judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen ESLP), zejména věc Hirst vs. Spojené Království (č. 2), ve které soud stanovil, že „[j]e vyloučeno, aby byl vězeň zbaven práv, která mu zaručuje Úmluva, pouze z toho důvodu, že byl odsouzen a nachází se ve výkonu trestu. Tato norma tolerance však nebrání demokratické společnosti v přijetí opatření, která ji mají chránit před činností směřující k potlačení práv a svobod zakotvených v Úmluvě. ... Sporná omezení výkonu volebního práva nesmí zasahovat do samé podstaty dotčených práv a zbavovat je jejich účinnosti, musí sledovat legitimní cíl a použité prostředky se nesmí jevit jako nepřiměřené.“³

K podobným závěrům docházejí i mnozí teoretici ústavního práva. „Omezení cenzury není v souladu s čl. 3 Listiny základních práv a svobod přípustné. Zákon však může blíže vymezit podmínky pro výkon práva, což platný volební zákon učinil v § 2. Překážkami ve výkonu volebního práva jsou podle něj: a) zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu; b) zbavení způsobilosti k právním úkonům.“⁴ Omezení volebního práva z důvodu výkonu trestu odnětí svobody je dalším cenzem a ne překážkou. Překážky jsou taxativně vypočítány v § 2 zákona o volbách do Parlamentu ČR a jejich významem je vypočítat faktické důvody, pro které může být zabráněno vykonat volební právo z důvodu proporcionality nebo nesmyslnosti – tedy ohrožení zdraví ostatních či nezpůsobilost. Tato myšlenková konstrukce je nicméně v rozporu nejen s předcházející úpravou voleb do České národní rady, ale i s platnou úpravou voleb do zastupitelstev krajů a obcí.⁵ Přestože v těchto volbách existuje překážka ve výkonu volebního práva z důvodu trestu odnětí svobody, je to

² Toto dovodil např. Ústavní soud SR ve svém nálezu PL. ÚS 6/08. Ten zároveň dovodil i rozpor s čl. 2 odst. 1 Ústavy SR, který zní: „Štátna moc pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo.“

³ Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci Hirst proti Spojenému království (č. 2) ze dne 6. 10. 2005 (J-ESLP č. 358/2005) citováno podle KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

⁴ GERLOCH Aleš, HŘEBEJK Jiří, ZOUBEK Vladimír, Ústavní systém České republiky. 4. Aktualizované vydání. nakladatelství Prospektrum, 2002. str. 123

⁵ Trest odnětí svobody je stanoven za překážku volebního práva v z. č. 54/1990 Sb. v § 2 odst. 3 písm. b), z. č. 491/2001 Sb. v § 4 odst. 1 písm. a), z. č. 130/2000 Sb. v § 4 odst. 1 písm. a).

ve skutečnosti cenzus. Samotným podřazením pod název překážka se cenzus překážkou nestává – má ale účinky stejné jako překážka.

2.2. Zákonná úprava

V oblasti právní úpravy na úrovni zákona se jedná zejména o § 6 zákona o volbách do Parlamentu ČR, § 28 zákona o volbách do Evropského parlamentu (dále jen EP), § 4 zákona o volbách do zastupitelstev krajů a § 4 zákona o volbách do zastupitelstev obcí. Poslední dva jmenované zákony stanovují jako překážku výkonu volebního práva omezení osobní svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody, proto jejich úpravu zmíním pouze v části zabývající se volebním právem obviněných.

Volební právo bylo přiznáno vězňům až druhým posametovým volebním zákonem. V prvním polistopadovém zákonu o volbách do České národní rady,⁶ který byl zrušen platným zákonem o volbách do Parlamentu ČR, byla skutečnost výkonu trestu odnětí svobody překážkou ve výkonu volebního práva.⁷ Jemu předcházející zákon č. 53/1971 o volbách do České národní rady volební právo nepřiznával jak osobám ve výkonu trestu odnětí svobody tak ve vazbě.⁸

Zákon o volbách do Parlamentu ČR stanovuje povinnost správci příslušného zařízení⁹ nejpozději 7 dnů před začátkem hlasování předat údaje o voličích obecnímu úřadu za účelem zapsání na zvláštní seznam a ve spolupráci s ním uvědomit obecní úřad v obci, kde je volič zapsán ve stálém seznamu. Tyto údaje je povinen podle potřeby aktualizovat. Pro volby do Senátu „*se do zvláštního seznamu zapisují pouze voliči přihlášení k trvalému pobytu ve volebním obvodu, kde jsou vyhlášeny volby, popřípadě voliči zapsaní do zvláštního seznamu.*“¹⁰ Obdobná úprava zápisu do zvláštního seznamu platí pro volby do EP s několika odlišnostmi, voliči jsou totiž do seznamu zaneseni 20 dnů přede dnem voleb a neexistuje povinnost aktualizovat seznamy.

⁶ z. č. 54/1990 Sb.

⁷ § 2 odst. 3 písm. b) z. č. 54/1990 Sb.

⁸ § 3 odst. 3 z. č. 53/1971 Sb.

⁹ V tomto případě policejní cela, místo výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody, v obdobném postavení se nacházejí domovy důchodců či nemocnice podle § 6 odst. 1 zákona o volbách do Parlamentu ČR.

¹⁰ § 6 odst. 4 zákona o volbách do Parlamentu ČR

2.3. Věcný záměr volebního zákoníku¹¹

Věcný záměr volebního zákoníku¹² počítá s velmi podobnou úpravou, tedy se zasláním seznamů voličů obecnímu úřadu nejpozději 7 dní před začátkem hlasování, přičemž nepočítá s jeho povinnou aktualizací. Výraznou změnu působí věta, podle které „[d]o zvláštního seznamu voličů zapíše obecní úřad voliče ... na základě **projevu vůle voliče** [zvýrazněno autorem] a údajů správy příslušného ústavu.“¹³ Výklad tohoto ustanovení doplňuje vyhovující vyjádření Ministerstva vnitra ČR k připomínce Plzeňského krajského úřadu, která zněla: „V případě zapsání do zvláštního seznamu voličů ... požadujeme, aby byl volič zapsán do seznamu voličů pouze na základě projevu vůle.“¹⁴ Tento postup není vhodný v případě vězňených osob, jelikož záměrem zákona o volbách má být umožnění hlasovat každé osobě primárně v místě pobytu. V případě osob omezených na svobodě je toto ustanovení diskriminační a protiústavní, jelikož u nich zvláštní seznam v praxi nahrazuje stálý seznam voličů. Osoby omezené na svobodě by pro možnost hlasování musely vyvinout nadprůměrnou aktivitu – projevit vůli zúčastnit se voleb či hlasovat poštou, čímž je dotčena podmínka stejného přístupu k výkonu volebního práva všemi skupinami občanů.

Ministerstvo vnitra navrhuje zavedení několika nových možností volby – mezi ně se řadí hlavně hlasování poštou, které by vedlo k umožnění hlasování vězňům ve všech volbách. „Ve volbách do zastupitelstev krajů a zastupitelstev obcí není nadále překážkou hlasování zákonem stanovené omezení osobní svobody z důvodu výkonu trestu odnětí svobody a výkon služby vojáka v zahraničí, neboť tito voliči budou moci využít institutu hlasování poštou.“¹⁵ Součástí tohoto řešení by mělo být i finanční zajištění dopisování mezi vězňem a obecním úřadem na úrovni zákona, inspirací by mohla být slovenská úprava, dle které „Ústav zabezpečí na vlastné náklady odoslanie žiadosti o vydanie a zaslanie voličského preukazu pre obvinených alebo odsúdených, ktorí splňajú kritéria podľa osobitného predpisu.“¹⁶ Dnes by

¹¹ Návrh věcného záměru volebního zákoníku byl schválen 14. 3. 2012 vládou ČR. Podle Tiskové zprávy vlády Dostupné na <<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-zpravy/vysledky-jednani-vlady--14--brezna-2012-93670/>>, stav k 14. 4. 2012

¹² Materiál, Dostupný na <<http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf?pid=KORN8B9JKWOM>>, stav k 14. 4. 2012

¹³ Ibid, Materiál, 5.1.2.

¹⁴ Ibid, Vypořádání připomínek, Krajský úřad Plzeňského kraje, II. A. 5.

¹⁵ Ibid, Materiál, 8.5.

¹⁶ § 4 odst. 6 Rozkaz č. 6/2009 Zbierky rozkazov generálneho riaditeľa a Zboru vazenskej a justičnej stráže

se toto jednání dalo podřadit pod § 60 odst. 4 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 4/2004 o vedení všeobecné administrace, podle kterého „[ú]řední korespondenci vězně, který nemá peněžní prostředky, lze v odůvodněných případech, kdy neodesláním této korespondence by mohlo dojít k porušení práv, odeslat na náklady věznice. O uplatnění tohoto postupu rozhoduje vždy příslušný vychovatel.“ Nemusí být dáno na vědomí ústavu, zda vězeň žádá o voličský průkaz,¹⁷ či bude hlasovat poštou – bude-li takto hlasovat, tato informace bude zaznamenána u obecního úřadu, na jehož stálém seznamu voličů je vězeň veden.

Jistou úvahou de lege ferenda může být omezení volebního práva vězňů do zastupitelstev krajů a obcí pouze na ty vězně, jejichž doba odnětí svobody nepřesáhne interval konání voleb do zastupitelstev krajů a obcí, tedy čtyř let. Toto omezení by mohlo být kladeno s důrazem na fakt, že pokud volič nebude mít možnost se nacházet ve svém volebním obvodu k volbám bez celostátního dopadu, pak na něj ani nedopadne jednání voleného zastupitelstva. Tudíž není důvod k tomu, aby volil. Kolika vězňů by se v takovém případě volby do zastupitelstev krajů a obcí týkaly? V roce 2011 bylo ve vězení 79 % vězňů s trestem odnětí svobody v délce kratší než 4 roky.¹⁸ Tito vězni by mohli volit, jelikož by se po svém propuštění setkali s přímými následky svého hlasování.

Naopak věcný záměr volebního zákoníku počítá s neumožněním hlasování osobám v policejních celách bez jakéhokoli zdůvodnění odlišně od dnešní úpravy. Toto ustanovení je zjevně protiústavní. Paradoxně by byly ve výhodnější situaci osoby, které byly vzaty do vazby, nebo proti nim bylo zahájeno trestní stíhání na svobodě. Porovnáme-li stávající úpravu voleb do zastupitelstev krajů a obcí, kdy volit může obviněný ve vazbě pouze, je-li okrsek, ve kterém je zapsán do stálého seznamu, shodný s okrskem dislokace vazební věznice, pak by bylo naprosto neproporcionální zamezit možnosti hlasování v policejních celách. Policejních cel je v republice 529,¹⁹ vazebních věznice je pouze 10.²⁰

¹⁷ dnes např. § 4 odst. 2 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 30/2010 o organizaci a průběhu voleb do Parlamentu ČR

¹⁸ Konkrétně 16182 (včetně cizinců a mladistvých) – z údaje 3-5 let započteny 2/3 čísla, podle Ročenky Vězeňské služby ČR, Dostupné na http://vscl.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf, stav ke dni 14. 4. 2012

¹⁹ Policie ČR má 431 policejních cel vícehodinových a 98 policejních cel krátkodobých (do 6 hodin). Informace získaná podle zákona o svobodném přístupu k informacím od Policejního prezidia ČR dne 6. 4. 2012.

2.4. Pasivní volební právo

Změnu úpravy pasivního volebního práva věcný záměr volebního zákoníku neplánuje. Zůstává tedy možnost pro osoby omezené na osobní svobodě z důvodu výkonu trestu odnětí svobody kandidovat do Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, ale nepřipouští se možnost kandidovat do zastupitelstev obcí a krajů. Mění ale doktrínu, že volební právo aktivní a pasivní je upraveno stejně vzhledem k trestu omezení na svobodě. V zákonech o volbách do zastupitelstev obcí a krajů je možnost kandidovat spojena s nepřítomností překážky volebního práva,²¹ podle návrhu Ministerstva vnitra by však osoby ve výkonu trestu odnětí svobody nemohly kandidovat, přestože by jim aktivní volební právo bylo dáno. Nabízí se otázka v čem je toto omezení odlišné od omezení v případě poslanců a senátorů. Možným vysvětlením je, že Ústava ČR stanovuje podmínky volitelnosti u poslanců a senátorů, tedy a contrario neexistují žádné další podmínky. Pro zastupitele toto neplatí, může jím být proto stanovena další podmínka. Vymykají se tomu ovšem podmínky voleb do Evropského parlamentu, které nejsou upraveny Ústavou ČR, ale zároveň nestanovují povinnost nebýt ve výkonu trestu odnětí svobody. Dalším argumentem pro zavedení pasivního volebního práva pro osoby ve výkonu trestu je, že již nyní se k některým překážkám aktivního volebního práva nemusí přihlížet, „v případě voleb do Parlamentu [podobně i v případě voleb do zastupitelstev krajů a obcí – pozn. autora] je to důvod ochrany zdraví lidu, neboť kandidát může být volen i v nepřítomnosti, a tudíž v případě nemoci nebude ohrožovat zdraví jiných.“²² Odnětí svobody²³ by nemuselo být reálnou překážkou pasivního volebního práva v tomto případě. Např. třetina²⁴ vězňů si odpykává trest v délce kratší než jeden rok, do doby po volbách již tedy vězeň na kandidátce může být dávno propuštěný. Tento odstavec se spíše než praktickými radami zabýval nelogičností úpravy.

²⁰ podle údajů www.vscr.cz ke dni 14. 4. 2012

²¹ § 5 odst. 1 zákona o volbách do zastupitelstev obcí, § 5 odst. 1 zákona o volbách do zastupitelstev krajů

²² KLÍMA, Karel, Ústavní právo. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. str. 613 pozn. 1490

²³ ať již nelimitované v délce či limitované např. trestem odnětí svobody na čtyři roky

²⁴ Přesně 6942 (včetně cizinců a mladistvých), údaj Vězeňské zprávy ČR za rok 2011 podle ročenky http://vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2011.pdf, stav ke dni 14. 4. 2012.

3.PODZÁKONNÁ ÚPRAVA A PROBLEMATIKA VOLEBNÍHO PRÁVA VĚZŇŮ

3.1. Podzákonná úprava

Podzákonná úprava je reprezentovaná zejména nařízeními generálního ředitele Vězeňské služby ČR. Vězeňská služba ČR směřuje k omezení počtu vydávaných nařízení, a proto začala vydávat univerzální nařízení k jednotlivým typům voleb. Dosud bylo vydáno univerzální nařízení pro volby do Parlamentu ČR a zastupitelstev krajů a obcí. Volby do Evropského parlamentu byly zatím upravovány speciálními nařízeními vztahujícím se k jednotlivým volbám. Podle nejnovějších informací od Vězeňské služby ČR se ale čeká na přijetí volebního kodexu a jednotného nařízení, které jej bude provádět. Vězeňská služba se na mne obrátila s žádostí o spolupráci při jeho přípravě, s čímž jsem souhlasil. Nařízení, ze kterých čerpám v této práci, jsou: č. 30/2010 o organizaci a průběhu voleb do Parlamentu ČR, č. 18/2009 o organizaci a průběhu voleb do EP a č. 54/2010 o organizaci a průběhu voleb do zastupitelstev obcí a krajů. Poslední se však s ohledem na zákonnou úpravu vztahuje pouze na osoby obviněné.

3.2. Zápis do zvláštního seznamu

Největším problémem, který lze vyčíst z podzákonných předpisů týkajících se volebního práva vězňů, je úprava zápisu vězňů na zvláštní seznam a jejich následné připuštění k volbám. Zákon o volbách jednoznačně stanoví, že do zvláštního seznamu zapíše obecní úřad voliče v případě voleb do Parlamentu ČR „na základě údajů správy příslušného zařízení“²⁵ a v případě voleb do EP voliče, „kteří byli obecnímu úřadu nahlášeni velitelem nebo správcem příslušného zařízení.“²⁶ Může vyvstat otázka, zda se jedná o všechny vězně, kteří budou ve věznicí k datu voleb. Skutečnost, že se jedná o všechny lze dovodit z již citovaného zákona, kdy obecní úřad zapíše voliče na základě údajů správce zařízení. Obecní úřad nemá jinou možnost, jak se dozvědět údaje o věznicích, než skrze správce zařízení, je tedy nutné mu poskytnout kompletní údaje o vězňených osobách, aby všichni vězni měli možnost předstoupit před okrskovou volební komisi a mohli hlasovat za splnění ostatních podmínek. Zvláštní seznam v praxi v případě vězňů nahrazuje stálý seznam.

²⁵ § 6 odst. 2 zákona o volbách do Parlamentu ČR

²⁶ § 28 odst. 2 písm. c) zákona o volbách do EP

Ve skutečnosti ale správa věznice nezašle obecnímu úřadu údaje až o 1/3 vězňů, kteří mají prošlé osobní doklady, a nebyli by stejně připuštěni k hlasování.²⁷ Do zvláštního seznamu obecní úřad navíc zapisuje

„obviněného, odsouzeného nebo chovance na základě údajů poskytnutých věznicí formou tiskopisu „Nahlášení k zápisu do seznamu voličů pro volby do Evropského parlamentu“ [obdobně pro volby do Parlamentu ČR – pozn. autora]“. Tento tiskopis vyhotovený ve dvou výtiscích obviněný, odsouzený nebo chovanec podepíše. Jedno vyhotovení tiskopisu se odesílá obecnímu úřadu v místě dislokace věznice k zapsání do seznamu voličů pro volby do EP, druhé vyhotovení se odesílá jako informace obecnímu úřadu v místě trvalého pobytu ... Jestliže obviněný, odsouzený nebo chovanec odmítne tiskopis podepsat, vystavuje se nebezpečí, že nebude moci své volební právo realizovat. V takovém případě obdobně jako v případě, kdy obviněný, odsouzený nebo chovanec prohlásí, že se voleb nezúčastní, učiní se o této skutečnosti záznam v tomto tiskopisu a založí do jeho osobního spisu.“²⁸

Rozlišují se zde tři případy postupu vězně –podepíše tiskopis, odmítne jej podepsat či prohlásí, že se voleb nezúčastní. V případě posledních dvou případů se vystavuje nebezpečí, ne pouze teoretickému, ale i realizovanému, že nebude připuštěn k hlasování. Poučení citované výše je nutné chápat jako vysvětlení k jinak nesrozumitelným § 4 odst. 2 resp. odst. 4 nařízení o organizaci voleb do Parlamentu ČR resp. do EP, který uvádí, že pokud vězněná osoba odmítne nahlášení podepsat nebo prohlásí, že se voleb nezúčastní, pověřený zaměstnanec vyznačí tuto skutečnost do nahlášení a založí jej do spisu. Důsledkem je nejasná situace, která je někdy vykládána jako sankce ve formě neúčasti ve volbách. Sám jsem zažil jako člen volební komise v pankrácké věznici situaci, kdy dozorce odpověděl vězni, který chtěl hlasovat, že se měl nahlásit předem.

Co to znamená „vystavuje se nebezpečí, že nebude moci své volební právo realizovat“ není jasně specifikované. Toto může zahrnovat jak nenahlášení voliče do zvláštního seznamu, neumožnění hlasování či jinou skrytou formu diskriminace, která není písemně vyjádřena, tak připuštění k volbám za stejných podmínek jako ostatní vězni.

²⁷ Informace sdělená Luděkem Pavlem, zaměstnancem Vězeňské služby ČR, který má na starosti přípravu voleb ve věznicích při debatě dne 22. 3. 2012.

²⁸ Příloha č. 4 (Poučení) k Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. 18/2009 o organizaci a průběhu voleb do EP

Samozřejmě povinností vězeňské služby, kterou lze vyčíst ze zákona, by mělo být nahlášení všech obviněných či odsouzených bez ohledu na to, zda podepsali určitý tiskopis či ne. Možnost volit nesmí být podmiňováno nutnou aktivní účastí založenou podzákoným právním předpisem. Skutečnost, že prohlášení, že se osoba nezúčastní voleb, zakládá nebezpečí nemožnosti hlasování, je protizákonná i protiústavní stejně jako v případě nepodepsání tiskopisu. Vězňové jsou tímto jako skupina ve společnosti diskriminováni ve svém přístupu k volebnímu právu, což je nepřipustné. Můžeme pouze odhadovat, o kolik menší počet lidí by se vydal k urnám, pokud by bylo podmínkou účasti u voleb mimo věznic podepsat určitý tiskopis nejpozději dvacet dní²⁹ v předstihu, či kolik lidí by se rozhodlo dvacet dní před volbami, že nebudou volit, ale přesto by poté chtěli volit. Volební účast by ale jistě byla menší.

Mělo by za všech podmínek platit to, že všem občanům je garantován stejný a rovný přístup k volebnímu právu a teprve s touto možností „*občané svobodně rozhodují otázku, zda se voleb zúčastní či nikoli*“³⁰ a to za rovných podmínek pro všechny.

3.3. Ostatní problémy

Mezi další problémy, jmenované jak bývalými vězni, tak osoby s vězni pracujícími, se řadí neplatnost osobních dokladů a neinformovanost o politických stranách.

Kvůli neinformovanosti se někteří vězňové uchylují k způsobu výběru kandidátů náhodnými metodami – v minulosti byla oblíbená metoda např. blízkého data narození vězně a kandidáta.³¹

Nutnost předložit osobní doklad při volbách je důsledkem obecné úpravy konkretizující prokázání totožnosti, ale ve věznicích vypadá jako byrokratická překážka zamezující mnoha vězňům volit, jelikož mají omezené možnosti výměny osobních dokladů a zároveň o jejich identitě není pochyb. Neplatnost dokladů je jedním z nejvýznamnějších důvodů pro neúčast vězňů ve volbách. Podle informací Vězeňské služby ČR je až třetina

²⁹ Lhůta, do kdy mají být vyplněny tiskopisy podle Přílohy 2 (Harmonogramu) k Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. ČR 18/2009 o organizaci a průběhu voleb do EP.

³⁰ PAVLÍČEK V. a kolektiv, Ústavní právo a státověda. II. Díl. ÚSTAVNÍ PRÁVO České Republiky. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011. str. 417

³¹ Volební kandidátky po novele 204/2000 Sb. již neobsahují data narození, ale pouze věk, nelze proto dnes tento způsob použít.

vězňů bez platných dokladů. Tato skupina se dále dělí na dvě kategorie – jedna nebyla ani nahlášena do zvláštního seznamu a druhá sice byla nahlášena, ale nebyla připuštěna k hlasování okrskovou volební komisí. K vyrovnání nerovného postavení vězňů kvůli snížené možnosti obstarat si platný osobní doklad a při nepochybném zjištění totožnosti by podmínka předložení osobního dokladu de lege ferenda nemusela platit pro osoby omezené na svobodě. Takové odlišené zacházení nemusí být považováno za diskriminaci, typologicky by se blížilo ustanovení antidiskriminačního zákona, podle kterého se za diskriminaci „nepovažují opatření, jejichž cílem je předejít nebo vyrovnat nevýhody vyplývající z příslušnosti osoby ke skupině osob ... a zajistit jí rovné zacházení a rovné příležitosti.“³²

Slovenská úprava na problémy s doklady pamatuje a stanoví, že „*Riaditeľ ústavu zabezpečí vo volebnej miestnosti prítomnosť dvoch príslušníkov zboru, ktorí svojím svedectvom preukážu totožnosť oprávneného voliča. Oprávnený volič zároveň predloží okrskovej volebnej komisii preukaz obviněného alebo preukaz odsúdeného za účelom jeho identifikácie.*“³³ Ústavně konformním výkladem by šlo dojít k podobnému výkladu i v českém prostředí, kdy jedinou podmínkou pro účast je zjištění totožnosti a státního občanství. Podle odst. 4 § 19 zákona o volbách do Parlamentu ČR je výslovně řečeno, že „*[n]eprokáže-li volič svou totožnost a státní občanství České republiky, nebude mu hlasování umožněno*“. Člověk může být uvězněn pouze za předpokladu, že je jeho totožnost jednoznačně zjištěna. Ústavně konformní výklad by tedy došel k závěru, že totožnost zjištěna byla a vězňovi by mělo být umožněno hlasovat i bez platného osobního dokladu. Tato otázka je spíše teoretická účelnější by proto byla změna zákona, umožňující ověření totožnosti vězňů dozorci.

4. STATISTIKY A ÚPRAVA JEDNOTLIVÝCH VOLEB³⁴

4.1. Volby do zastupitelstev obcí a krajů - obvinění

Obviněné osoby, které jsou omezeny na svobodě, nejsou zákonem zbaveny volebního práva na žádné úrovni a nahlíží se na ně jako na nevinné.³⁵ Osoby obviněné mohou volit de iure ve všech volbách, de facto je ale jejich právo citelně omezeno.

³² § 7 odst. 2 z. č. 198/2009 Sb.

³³ §2 odst. 6 Rozkaz č. 6/2009 Zbierka rozkazov generálního riaditeľa Zboru vazenskej a justičnej stráže

³⁴ Statistiky byly získány na základě zákona o svobodném přístupu k informacím, informace byly Vězeňskou službou ČR zaslány 22. listopadu 2011.

Na rozdíl od zákonů o volbách do Parlamentu ČR a Evropského Parlamentu zákony o volbách do zastupitelstev obcí a krajů neupravují institut zvláštních seznamů, do kterých jsou v případě voleb do Parlamentu ČR zanášeni jak vězni, tak obvinění. Jediná možnost, jak může obviněný hlasovat v krajských a obecních volbách, je, pokud má trvalý pobyt ve stejném volebním **okrsku**, ve kterém se nachází věznice³⁶. Jelikož byly poskytnuty pouze statistiky z voleb do zastupitelstev krajů z roku 2008, budu nadále mluvit pouze o nich. Úprava voleb do zastupitelstev obcí je velmi podobná a dá se očekávat, že i výsledky budou takřka totožné. Existuje-li v ČR 14 vazebních věznic a 13569 okrsků pro volby do krajského zastupitelstva³⁷, nelze se divit výsledkům voleb do zastupitelstev krajů v roce 2008, ve kterých mohlo hlasovat pouze 2,5 % obviněných a učinilo tak 0,3 %. Z neúplných údajů Generálního ředitelství VSČR je zřetelné, že v těchto volbách hlasoval pouze jeden obviněný. Zákonodárce se dostal do nelehké situace. Nebylo přípustné, aby obvinění nemohli volit, zároveň ale bez umožnění korespondenčního hlasování zákonodárce neměl prostředky, jak všem obviněným zajistit efektivní realizaci smysluplného volebního práva. Výsledek ale přes nelehkou práci nepatří ani k těm lepším z nabídky možných řešení.

Zajímavá byla úprava za první republiky, kdy ztráta volebního práva do zastupitelstev obcí mohla následovat, mimo bezpodmínečných případů, „*jen tehdy, byl-li trestný čin spáchán z pohnutek nízkých a nečestných.*“³⁸ Ztráta volebního práva pomíjela, pokud zákon nestanovil dřívější termín, u zločinů po třech letech, u přečinů a přestupků po roce ode dne ukončení trestu.

4.2. Volby do Poslanecké sněmovny

Statistiky Vězeňské služby ČR týkající se voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010 jsou značně zmatené. Nejsou výjimkou údaje, dle kterých počet odsouzených zapsaných do seznamu převyšuje o desítky až stovky počty odsouzených oprávněných volit. Odlišné jsou také údaje na webových stránkách a ve vnitřních statistikách Vězeňské služby ČR. Podle jejich webových stránek ve věznici Valdice sedělo k datu konání voleb 1018 oprávněných

³⁵ čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

³⁶ § 3 odst. 1 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 54/2010 o organizaci a průběhu voleb do zastupitelstev obcí a krajů

³⁷ Dostupné na <<http://volby.cz/pls/kz2008/kz3?xjazyk=CZ&xdatum=20081017>>, stav k 14. 4. 2012

³⁸ § 1 zákona č. 163/1920 Sb., který mění § 3 řád volení do obcí (75/1919 Sb. z. a n.)

voličů, z kterých 380 hlasovalo.³⁹ Dle vnitřních údajů o účasti ve volbách ve všech věznicích byli ale oprávnění hlasovat 3 odsouzení (ale zapsaných na seznam jich bylo 29) a nehlasoval nikdo.

Nesrovnalostí je ale více – stav odsouzených byl ke dni voleb 19 356, ale oprávněných voličů bylo pouze 13 738. Toto významné snížení nelze zdůvodnit pouze mladistvými, kteří nemohou volit, jelikož je jich ve vězení pouze přibližně 150 – 200, ani cizinci, kterých bylo ke dni voleb ve vězení 1036, ani osobami, které byly zbaveni způsobilosti k právním úkonům nebo jim bylo stanoveno omezení osobní svobody z důvodu ochrany zdraví lidu, jelikož počet těchto osob nebude převyšovat několik stovek osob a zdaleka nemůže dosahovat čísla 4 500.

Pracujme nyní s nepřilíživě přesnými údaji Vězeňské služby ke dni voleb. Oprávněných voličů bylo 13738, zapsaných do seznamů bylo 8862, hlasujících 6036, odmítnuvších hlasovat 7133 a odmítnutých okrskovou volební komisí 569. To znamená, že 4876 vězňů – 35 % oprávněných voličů – nebyli zapsáni na zvláštním seznamu, v případě započtení chybějících odsouzených nepočítaných do oprávněných voličů čísla sahají až k 50 % vězňů. Vysvětlení Vězeňské služby ČR bylo, že 1/3 vězňů, která nemá platné doklady, není ani zapsána na zvláštní seznam. Dalším údajem, který můžeme zjistit, je, že 2257 – 25% vězňů, kteří vyplnili tiskopis, se nezúčastnilo voleb.

Účast ve volbách byla podle počtu oprávněných voličů a hlasujících 44%, reálná účast odpovídající skutečnému počtu odsouzených a hlasujících dosahovala 36-37 %.

Obviněných s českým občanstvím bylo 1970, mladistvých přibližně 50 z nich. Podle údajů vězeňské správy je ale oprávněných obviněných pouze 1509, z nich jich bylo zapsáno do seznamu pouze 991, hlasovalo 706, odmítlo hlasovat 646 a 157 bylo odmítnuto okrskovou volební komisí. Reálně nebylo zapsáno na seznam 48 % obviněných a reálná volební účast byla 37%.

Volební účast byla jak u obviněných, tak u odsouzených takřka stejná, ale v porovnání s celorepublikovou volební účastí – 63%⁴⁰ výrazně nižší. Velmi vysoké bylo také číslo nezapsaných do seznamů, které sahalo u obou skupin k 50 %.

³⁹ Dostupné na <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/aktuality-220/volebni-ucast-ve-veznicich-byla-60-procent>>, stav k 14. 4. 2012

4.3. Volby do Senátu

Ve volbách do Senátu ČR je účast obviněných (ale i odsouzených) omezována, podobně jako v případě voleb do zastupitelstev obcí a krajů, ale v menším rozsahu. Pro umožnění hlasování obviněnému či odsouzenému stačí, aby se shodoval volební obvod (nikoli okrsek jako v případě voleb do zastupitelstev krajů a obcí) jejich trvalého pobytu se sídlem věznice a s obvodem, ve kterém se konají volby. Toto ustanovení opět silně limituje možnost přístupu obviněných (ale i odsouzených) k volebnímu právu, ale výsledky účasti jsou výrazně vyšší než v případě voleb do zastupitelstev krajů. Přístup k výkonu volebního práva v roce 2010 mělo 19 % obviněných z věznic nacházejících se v obvodech, ve kterých se volilo, přičemž ho realizovalo 4,2 % v prvním a 1,8 % v druhém kole voleb roku 2008. Porovnáme-li výsledek s volbami do Senátu u odsouzených, pak zjistíme, že čísla u obviněných jsou odlišná. Možnost volit mělo 7 % odsouzených, tedy relativně výrazně méně, ale využilo jí 2,2 % v prvním a 1,5 % v druhém kole, tedy relativně více než u obviněných.

Porovnáme-li zjištěné údaje s údaji, které předkládá skrze statistiky vězeňská správa veřejnosti, zjistíme, že se výrazně neshodují. Jedna z nich je, že ve volbách do zastupitelstev krajů v roce 2008 volilo 12,5 % oprávněných voličů (1 z 8 oprávněných za celkového počtu 2381 obviněných) nebo že ve volbách do Senátu v roce 2008 volilo z oprávněných voličů 29 % v prvním a 20 % v druhém kole voleb. Bez znalostí vnitřní úpravy, která tato čísla zmenšuje na 0,3 %, 2,3 % a 1,5 % tyto údaje vypadají přesvědčivě. Stejně tak i tiskové zprávy Vězeňské služby ČR jsou mylné – např. uvedení skutečnosti, že si deset a půl tisíce vězňů zažádalo o voličský průkaz.⁴¹ Že tato situace je mylná lze jednoduše vyčíst ze statistik, ale i z osobní zkušenosti, kdy během voleb do EP v roce 2009 bylo v celé pankrácké věznici vybráno cca deset voličských průkazů.

Aby výsledky statistik byly relevantní a mohlo se přikročit k porovnání výsledků ve věznicích s výsledky na svobodě, je potřeba od zadržovaných osob odpočítat cizince, kteří nemají volební právo, což bylo provedeno. Cizinci tvoří přibližně 23 % mezi obviněnými a 5 % mezi odsouzenými. Taktéž v případě zaslání neúplných údajů byly z dostupných informací vyvozeny obecné závěry.

⁴⁰ Dostupné na <<http://volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ&xkraj=0>>, stav k 14. 4. 2012

⁴¹ Dostupné na <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/aktuality-220/veznovse-se-chystaji-k-volebnim-urnam>>, stav k 14. 4. 2012

4.4. Výsledky voleb

Podle výsledků voleb se strany dělily do tří různých skupin: Jedněm dávali voliči ve vězení více hlasů, druhým stejně ve vězení jako na svobodě a třetí dostaly méně hlasů od voličů ve vězení než od lidí na svobodě.

Metodologie měření byla následující: Poměřovány byly tři věznice (Ostrov, Kynšperk nad Ohří, Valdice) ve volbách do EP (2009) a PSP (2010) a dále věznice Nové Sedlo ve volbách do EP (2009) a věznice Rapotice ve volbách do PSP (2010). Byly vybrány věznice ležící v okrscích, kde byl poměr obyvatelstva vůči vězňům nízký, tedy vězni silně ovlivňovali výsledky voleb v okrsku. Údaje v okrscích s věznicemi byly porovnány s údaji z celého města, od kterých byly odečteny údaje z okrsku, ve kterém se nachází věznice. Odstínily se tím největší rozdíly pocházející z odlišných voličských preferencí napříč republikou.

Největší pozitivní rozdíl zaznamenala Dělnická strana resp. Dělnická strana sociální spravedlnosti – např. v Lesním Jablunkově, kde leží věznice Rapotice, tvořili vězni 75% voličů a Dělnická strana sociální spravedlnosti obdržela 22,3 % hlasů – její nejvyšší výsledek v okrsku v ČR. Běžný podíl Dělnické strany byl 8-15 % v okrsku s věznicí. Další stranou, která bodovala v okrscích s věznicemi, byla Cibulkova strana. Překvapivě stranou, která získala ve věznicích výrazně více než od občanů na svobodě je Strana zelených, která měla průměrně o 3-7 % větší oblibu než mezi svobodnými občany. Ve volbách do PSP bodovali též Piráti s 1-2 % hlasů navíc.

Přibližně stejně hlasů od voličů na svobodě i ve vězení dostaly strany Suverenita, Strana svobodných občanů a KDU-ČSL, v parlamentních volbách VV a TOP 09.

Méně hlasů získala KSČM – úbytek průměrně 3-10 %, dále ODS – úbytek průměrně 4-10 % a ČSSD – úbytek průměrně 4-9 %.

Skutečnosti, které vedou vězně k volbě Dělnické strany netřeba uvádět. Zelení jsou nejspíše populární svými názory na zlegalizování marihuany a jsou liberální ohledně výše trestů. Pirátská strana svým názvem a Cibulkova strana svým dlouhým názvem upoutají pozornost a toto v místech bez mnoha informací vede k lepším volebním výsledkům. Menší strany si uchovávají své voliče, kteří je volí bez rozdílu na místo, kde se nachází. Někdo ale ztratit musel a nejvíce ztratily větší strany, které svojí anonymitou i nevyhraněným program vězně nezaujaly tolik jako voliče na svobodě. Rozdíl na druhou stranu nebyl veliký. Výsledek strany, která ve věznicích dostala méně hlasů než mimo ně, např. KSČM, může znamenat dvě

věci. Buďto voliči KSČM ve vězení nevolí stejnou stranu jako na svobodě, nebo do vězení chodí relativně menší počet voličů KSČM. Obráceně toto platí i pro strany, které získaly relativně více hlasů ve věznicích než mimo ně.

5. SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU ÚPRAVOU

Na Slovensku vězni hlasují dvěma způsoby – ve věznicích se vytvoří zvláštní volební okrsek, ve kterém se hlasuje na základě seznamu oprávněných voličů vytvořený věznicí nebo na základě voličského průkazu, pokud ve věznicích zvláštní volební okrsek vytvořen nebyl.

V různých volbách vězni volí podle různých pravidel. Při volbě prezidenta neexistují volební překážky, při volbě do Evropského parlamentu vězni nejsou omezeni, při volbách do Národní rady je ale překážkou výkon trestu odnětí svobody, uložený za spáchání obzvlášť závažného zločinu, což je úmyslný trestný čin, za který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s dolní hranicí trestné sazby nejméně deset let. Toto řešení je v souladu s judikaturou ESLP, ale bylo přijato až v návaznosti na nález Ústavního soudu SR Pl. ÚS 6/08, který zrušil do té doby platnou překážku pasivního i aktivního volebního práva ve volbách do Národní rady a na základě Ústavy a mezinárodních smluv dovedl, že volební překážkou může být trest odnětí svobody pouze v určitých případech voleb do Národní rady a Evropského parlamentu, ale ve volbách do zastupitelstev obcí a krajů obecnou překážkou může být, jelikož se na ně nevztahuje ustanovení čl. 3 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a vězni se neúčastní územního společenství obyvatel obce.

Některé zvláštnosti slovenské úpravy již byly zmíněny, zbývá zmínit již jenom písemné poučení, které se dává podepsat všem vězňům, na kterém jsou uvedeny základní údaje o konání voleb i jejich průběh, což – bohužel – není běžnou součástí českých předpisů.

Statistiky využití volebního práva na Slovensku jsou velmi rozmanité a stály by za bližší výzkum, na který ovšem není prostor v této práci. Volební účast ve volbách prezidenta v roce 2009 sahala od 14 % do 94 % v různých věznicích s průměrnou účastí v prvním i druhém kole 59 %, ve volbách do EP ale v témže roce volila naopak pouze 3 % vězňů. O něco více vězňů se zúčastnilo i referenda v roce 2010 – 4 %. Překvapivé je ale, že i ve volbách do Národní rady průměrná účast byla velmi nízká – 8 %. Nepoměr mezi účastí ve volbách prezidenta v obou kolech a ve volbách do Národní rady není lehkou otázkou pro sociology.

6. ZÁVĚR

Lze tedy jednoznačně odpovědět na otázku, zda je stávající podzákonná úprava volebního práva vězňů protiústavní. Je. V určitých případech vede k neumožnění realizace volebního práva osobami omezenými na svobodě a stanoví povinnosti nad rámec zákona.

Mnoho osob omezených na svobodě nemůže fakticky hlasovat – hlavním problémem ale není podzákonná úprava, ale zákonná úprava prokázání totožnosti dokumentem, která vyřazuje z volebního procesu přes třetinu vězňů, voleb do Senátu, ve kterých není umožněno hlasovat čtyřem pětinám vězňů, a voleb do zastupitelstev krajů a obcí, ve kterých může hlasovat 0,3% obviněných držených ve vazbě.

Protiústavní je proto ponejvíce zákonná úprava, jelikož nedostává základním právům garantovaných Listinou základních práv a svobod, zvláště v diskriminačním přístupu k volebnímu právu založenému na místě trvalého pobytu. Přestože věcný záměr volebního zákoníku některé problémy řeší, jiné plně opomíjí či dokonce zhoršuje. Není tedy řešením na tyto problémy.

Naději do budoucna přesto vidím. Spatřuji jí v přístupu Vězeňské správy ČR, se kterou budu spolupracovat na vytvoření nového nařízení upravující všechny typy voleb. Na úrovni tvorby zákonů doufám v spolupráci s veřejným ochráncem práv, který je připomínkovým místem.

Jednou si snad český zákonodárce uvědomí, podobně jako britské ministerstvo spravedlnosti, že v základu vztahu odsouzeného ke společnosti je právě – volební právo.⁴²

⁴² Viz motto

Prameny:

Knihy:

GERLOCH Aleš, HŘEBEJK Jiří, ZOUBEK Vladimír, Ústavní systém České republiky. 4. Aktualizované vydání. Nakladatelství Prospektrum, 2002.

KLÍMA, Karel et al. Komentář k Ústavě a Listině. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009.

KLÍMA, Karel, Ústavní právo. 4. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010.

PAVLÍČEK V. a kolektiv, Ústavní právo a státověda. II. Díl. ÚSTAVNÍ PRÁVO České Republiky. 1. úplné vydání. Praha: Leges, 2011.

SHELLE, Karel, Vývoj volebního práva do obecních orgánů. Brno: Masarykovy univerzita, 1994

Právní předpisy:

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a jako součásti ústavního pořádku České republiky

zákon č. 75/1919 Sb. z. a n. (řád volení do obcí)

zákon č. 163/1920 Sb. – novela řádu volení do obcí

zákon České národní rady č. 53/1971 Sb. o volbách do České národní rady

zákon České národní rady č. 54/1990 Sb. o volbách do České národní rady

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících č. 209/1992 Sb.

zákon č. 247/1995 Sb. o volbách do Parlamentu České republiky

zákon č. 130/2000 Sb. o volbách do zastupitelstev krajů

zákon č. 204/2000 Sb. – novela zákona o volbách do Parlamentu ČR

zákon č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí

zákon č. 198/2009 Sb. – antidiskriminační zákon

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 233/2000 Sb. o provedení zákona o volbách do Parlamentu ČR

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 30/2010 o organizaci a průběhu voleb do Parlamentu ČR

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 18/2009 o organizaci a průběhu voleb do EP

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 54/2010 o organizaci a průběhu voleb do zastupitelstev obcí a krajů

Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 4/2004 o vedení všeobecné administrace

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Rozkaz č. 6/2009 Generálního ředitele Zboru vazenskej a justičnej stráže o zabezpečení volebného práva obvineným vo výkone vazby a odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody vo voľbe prezidenta Slovenskej republiky v roku 2009

Rozkaz č. 24/2009 Generálního ředitele Zboru vazenskej a justičnej stráže o zabezpečení volebného práva obvineným vo výkone vazby a odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009

Rozkaz č. 71/2009 Generálního ředitele Zboru vazenskej a justičnej stráže o zabezpečení volebného práva obvineným vo výkone vazby vo voľbách do orgánov samosprávnych krajov

Rozkaz č. 24/2010 Generálního ředitele Zboru vazenskej a justičnej stráže o zabezpečení volebného práva obvineným vo výkone vazby a odsúdeným vo výkone trestu odňatia slobody vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2010

Judikatura:

Rozsudek velkého senátu ESLP ve věci Hirst proti Spojenému království (č. 2) ze dne 6. 10. 2005 (J-ESLP č. 358/2005)

Nález Ústavného súdu SR Pl. ÚS 6/08.

Webové stránky:

www.vscr.cz

www.volby.cz

www.vlada.cz

Další prameny:

Statistiky zaslané Vězeňskou službou ČR a Zborem vazenskej a justičnej stráže

Osobní zkušenosti a osobní rozhovory s Pavlem Ludčkem z Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR